

JESENSKE MISLI

(V spomin Vikiju Šoštariču in drugim)

JANEZ MAROLT

Ací se je pridušal in krcnil s prstom v pahuljasto glavo zapoznele rapontike. Njena padala so se sesula v veter, ki je odnesel lahkokrile možice v sinjino.

»Strmina pa taka, da kar čez visi.«

Z vsemi štirimi je grabil za travo, ki jo je bil osušil jutranji vzhodnik in semtertja pogledoval na zlateče se jesenske gmajne proti Stranjam. »Lepa jesen bo in oktobrske nedelje bodo spet moje«, je vrgel misel med rdeče-rumene steblikke visoke jesenske trave.

Srebrnina Bistrice je kot čudežno zrcalce pljusnila v strmal pod Kamniškim vrhom odblesek včerajšnje nevihte in prvega snega v vrhovih Grintovcev. Sédel je v rogovilo podrtega viharnika in igriva sapa je pripogibala travne bilke skoraj do tal, da so se sveži gamsovi drecki počrnili svetili prav pri koreninicah.

»Zamudil sem jih.«

Z nogami je zvonil po deblu in strmel v gričke, ki so bežali v skokih proti potopljeni Ljubljani. Čez Sv. Primoža je navihana meglica izginila v Pasjih pečeh za prvi macesen. Čez polja pri Mengšu je rjava prst risala podobe iz Arhimedove zakladnice. Kamnik je počepnil pod Stari grad, potegnil svoje noge proti Domžalam, z rokami pa zasegel že pod vznožje planin. Veter je obiral listje in ga trosil čez rob. Nočni mraz je prinesel prvo zmrzal v rušo in trdo slano po dolinah.

»Eh, jesen je že.«

Čez Kamniški vrh je močnejši sunek vetra prinesel celo jato zlatega listja, da je spregovorilo drevje. Ací je prisluhnil.

»Kakor orgle, preludij v molu...«

Pripodila se je tema, dolina s Tunjicami in Šenturško goro je izginila v senožetih. Priveslali so spomini zavrženih poti, neznanih koticov, tišine, gamsovih žvižgov, prišli so goloroki stražarji, jesenska zapuščenost, prišli so neznanci z ljubeznijo v naročju, samotno so prišle poslednje ure in ljudje z njimi. Prišla so imena, ki nas vežejo. Posedli so v travo in molčali...

* * *

Komaj trinajst pomladi je imel. Igriv, z encijanom v očeh, z bukovimi jesenskimi gmajnam v srcu. Ko si pil iz golide še toplo mleko izpod krave, so mlečne pene narisale otroštvo čez obraz in smeh je cingljal čez prvi puh pod nosom. Kolikokrat si ukal čez Osredek! S Pavletom sva te slišala, ko si prišel čez rob. Nato si udaril kar čez meli in se za Dedcem prismejaj s hlebcom ajdovega kruha. Skoraj topel je še bil.

Nato je prišlo. Vzelo te je hipoma. V plaznici si bil za korak prekratek. Morana te je zagrebala v sneg, sedaj počivaš v Stranjah. Požgani rob, od koder si tolikokrat gledal v bistriško dolino, počasi prerašča rušje in v pečeh pod Strešnikom ženejo okrog velikega šmarna najlepše planike. Zate. Pri staji na Košutni še vedno pojejo zdrsame planšarske cikle.

»Saj se spomniš, glavno je zdravje pa da žival ne trpi.«

Besede se obnosijo kot ruta. Človek je kadaver.

* * *

Viki je ostal v Špiku. Čez Ponce je lansko jesen vrglo cmokaste in ledene oblake. Tvoja pot mimo martuljskih slapov je bila zate zadnja. V Dibonovi si omahnil v globino. V vertikalni je preveč hrepenenja, da bi ti ostal poprečen. Življenje je pisalo vate svojo resnico, gore so nam vsem zavdale. Prevečkrat si videl škrlatno zarjo v skalah, da bi pozabil na macesne, ki gorijo. Vse preveč si nosil v srcu pesem potokov

in vetra, da bi ne vedel za rojenice smrti. Prevečkrat si okusil sad spoznanja, zato nisi odnehal na pol poti. V Turncu si nam včasih pokazal vragolije vrvi in klinov, da smo strmeli. Ko si mami prinesel pomladno resje, smo vedeli, da te je prevzelo in da boš drugo soboto spet odšel. Ko smo z Maticem lezli na Grintovčevo téme in so bili vrhovi še zalizani v trdo zimo, so skale kar odskakovale, če si udaril s cepinom. Z Borutom sta ugnala veliko previsov. Mlad si bil še, toda zelenec že dolgo ne. V koraku zanesljiv, po srcu dober kot kruh in robato možat. Radi smo te imeli, kadar ti je bilo nerodno. Nekje pod Špikom počivaš, sam, čisto sam s svojimi sanjami. Niti pogreba ti ne moremo oskrbeti. Takšen si zmeraj bil. Nisi hotel pozornosti. Nekajkrat sem te oštel za to, pa si odrinil misel, češ – vsi skupaj se zaletavamo kot cucki.

Pri Finžgarjevi kapelici na Jasinah, v zavetju vrhov, se hudournik umiri, nato plane navzdol v slap. Korak se ogreje tja do Široke peči ali pa že preje odide pod Srce. V prepihu grap, grabnov, hudournih skokov si začel snubiti steno. Večkrat smo ti rekli, ne odhajaj sam. Pritresel si nam lepoto gora kar v dlaneh, pri pripovedovanju so se ti svetile oči. Vedeli smo, da je trud zaman. V pritlikavem ruševju smo se večkrat šli skrivalnico. Zasmoljeni smo prinašali domov spomine. V planinske kočice si prinašal dobro voljo. Pesem je zamrla visoko v tvoji steni spoznanja. Človek je ubog hudič na meji samega sebe.

Prerasti mora sebe, da dozori za življenje. Ti si premagal to mejo. Z Zvonko sta si včasih izmenjala misel. Postala je sanja. Takšni smo pač ljudje. Življenje je preveliko, da bi mu postavljali meje, tudi smrt mu ni kos.

Ko se spomnim na najino pot do Srednjega vrha, ko ti je beseda segala v nébes, so v Martuljku tisto popoldne naphali ledeni možje toče za ped na debelo. Letos kurijo kres jesenske gmajne. Nikoli ne boš brez cvetja. Visoko pod vršaci ga je zmeraj dovolj. Ni te več, naš dragi, dobri Viki.

* * *

Franci je umrl nekje v čeških gozdovih med razvalinami letala. Sedaj počiva na Pobrežju.

Ko noč raste v jutro, je v vrhovih smrek mir, le rosa kaplja s trav. Pod zelenim Pohorjem si srkal sokove zemlje, ob Dravi si zapravlil marsikatero uro, mnogi pa smo te odkrili šele v Bohinju. Ko smo dirjali čez Rudnico mimo stogov, se lovili z oblaki in vetrom, bili s Prešernom vred krščeni pri Savici in nam je nato Sv. Janez dal odvezo, nas je že čez pol ure sprejel Studor in za njim Uskovnica. Tisto jesen smo bili kar preveč prešerni. Odkrili smo čudovit košček slovenske zemlje. Bohinj je paradiz. Ko smo postajali ljudje, je življenje darovalo veliko solza in veliko radosti. Takrat smo bili še razposajenci, s klobukom postrani in krivci, z ljubeznijo v srcu, bosih nog se je držala domača prst. Včasih vas ne razumem, tako mladi, pa odhajate. Ukaz? V življenju je zelo veliko ukazov.

* * *

Ličko je pobrala levkemija. Komaj si odkrila Blagajev in dišeči volčin, te je že vzelo. Kako razposajeno si se drsala od Sv. Jakoba in povozila nekaj nebesno modrih encijanov. Ko smo ti prinesli teloha, je telo omahovalo, srce pa ni klonilo. Bila si pred maturo, življenje pa je zorelo hitreje. V Polhograjskih Dolomitih si risala trepetliko, čas je trgal tvoje liste z vsako burjo. Le kje si ti, takrat še otrok, našla toliko modrosti, da si razumela pesem zemlje, klic očetove in materine ljubezni, znamenja rasti? Kar iskrilo se je, če si začela stresati besede. Tvoja ljubezen nas je povezala. Ko smo odkrili, kako radi te imamo, se je tvoj glas sesul in seme je padlo. Na Žalah žene iz tvojega groba škrlatna vrtnica. Ko sem bil zadnjič na tvoji gomili, je Jure prinesel macesnove veje s storžki. Z Begunjščice.

Acija je predramil ptič, ki se mu je prišel dobrikat skoraj pod nos. Jesenska melanholija je prišla kot naliv in nasula v zavest spomine. Čez rob je močnejše potegnil veter in zavihtel z vrtincem po bukovih krošnjah, Acijeve oči so zamežikale, ko je sledil

curku listja. V Zakalu in v Stranjah je zvonilo. Rumeno-rjavi zlatniki so posedali po vejah. Tudi dolina bo kmalu jesensko oblečena.

Ko je korak spešil čez sedelce proti Hudemu koncu, so ga mesnati listi po peščenih skalcah v grapi spomnili na lepi jeglič, ki spomladi prekrije tod pobočje s sočno rumenimi cvetovi. Tudi svišča tod ne manjka. Ko cveto beli grmički, volčje češnje v vznožju Kamniškega vrha, se trate odenejo in v zraku že diši po prvih nevihtah.

Po dolini Bistrice je vlekel rahli opoldanski vetrič od vrhov. Acija je prevzela jesen. Ni opazil, kako so gamsi grabili pred njim v breg. Šele žvižg ga je predramil. Gledal je za njimi. Dolgo, dolgo. Življenje neugnano dirja.

Brez poti se je potopil v bukov gozd, pod nogami je zašumela pesem listja. S krošenj se je posipalo. Jesen je, jesen.

SAM

NEJC ZAPLOTNIK

»Nenadoma stojim zopet v svetli mesečini. Mrzel veter me sprejme. Zadnji metri do vrha. Nihče mi ne stisne roke, ne blizu ne daleč nobenega prijatelja, nikogar, ki bi mu lahko povedal, kaj čutim. In kljub temu veličasten trenutek. Tako velik, da malo več pove kot beseda. Pod menoj je temen prepad...« (Herman Buhl)

Ko sem prvič bral Buhlovo knjigo o Nanga Parbatu, so se mi ob tem odlomku ježili lasje pokonci. Bil sem še otrok, to so bili še časi, ko sem moral biti eno celo leto priden, v šoli in doma, da sem lahko šel avgusta na Triglav. Srh me je oblival, ko sem bral Buhlove zapiske o težkih vzponih, o viharnih nočeh sredi mračnih sten. Kadar pa sem bral o njegovih samotnih poteh, nisem mogel več. Prenehal sem brati, si šel z roko preko vročih, željnih oči in se zamislil. Bolj sem premišljeval, huje je delala moja razgreta otroška domišljija. Herman Buhl je bil zame nekaj nadčloveškega.

Prišel sem na alpinistični odsek. Sprva si nisem upal niti pisniti, pobožno sem se na sestankih usedel v kot in bila so me sama ušesa. Prišla je prva tura. Usmilil se me je mlad, a izkušen alpinist, s katerim sva še sedaj dobra prijatelja in se, kadar se le more, norčuje iz moje tedanje ponižnosti. Kogel, Kalška gora, potem pa nenadoma konec. Vabili me niso, siliti se nisem upal, pa sem jo kar sam, včasih brez vrvi in kladiva, mahal po gorah. Bil sem neznansko srečen. Dobro se spominjam, kako sem sam sestopal po SZ grebenu Kočne z zarjavelim klinom v žepu, s katerim nisem vedel kaj početi. Sam sem se povzpел po Kramarjevi smeri in Črnem grabnu v Storžiču, južnem grebenu Kočne, Belačevem steburu. Tako se je pričelo. Danes si ob spominu na svoje prve vzpone jezno zažugam, ko vidim, kakšen debel krompir sem imel.

Počitnice so, prijatelji po službah ali pa na morju. Pravkar sem se vrnil z enotedenske plezarije v Tamarju, pa že nimam več obstanka. Nezadržno me vleče v triglavsko steno, sam se hočem preizkusiti. Kar si enkrat vtepem v svojo trdo butico, ne gre tako hitro iz nje. Pobašem nahrbtnik, z avtostopom sem kmalu v Mojstrani. Kar malo slab občutek imam, ko zagledam mogočno velikanko pred seboj. Zvečer se ne morem kakor navadno poveseliti z veselo planinsko družino, pa tudi zaspati ne morem. Polistam po vodniku, si izberem dolgo nemško, vpišem v knjigo vzponov, nato pa se do polnoči in še dlje premetavam po trdem pogradu. Ves sem prepoten. Proti jutru končno zaspim, a že me zmotijo prvi planinci. Ne silim se več, hladno jutro me popolnoma osveži. Poln zaupanja vase hitim po temnozelenem bukovju proti Steni. Le čelado si nataknem, nekaj vrvic in klinov za pas in že v prvem dotiku s skalo sem popolnoma sproščen. Počutim se, kakor bi plesal lahkoten valček, sam z deklico, brez gledalcev, daleč od gneče na prenatrpanem plesišču. Glasba prihaja sam ne vem od kod. Šele skrinjica na Nemškem turncu me spomni, kje pravzaprav sem. Malo se okrepčam, nato pa zavijem po lažjem svetu desno okrog stebra in kmalu sem pod najtežjim mestom. Ni posebno trd oreh, a za vsak primer se pripnem s prsno zanko